

«лінгвокрай»

МОВНИЙ ОБРАЗ СВЯЩЕНИКА У ВЕЛИКІЙ ПРОЗІ ІВАНА ФРАНКА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОГО ОБРАЗУ	6
1.1 Дослідження поняття «мовний образ» у лінгвістичній науці.....	6
1.2 Критерії виділення мовного образу на основі наукової літератури	9
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСЕМИ «СВЯЩЕНИК».....	14
2.1. Семантика лексеми «священик», синонімія, етимологія.....	14
2.2 Реалізація, характеристика, репрезентанти лексеми «священик» в українській та зарубіжній (науковій та художній) літературі	19
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОБРАЗУ СВЯЩЕНИКА У ВЕЛИКІЙ ПРОЗІ ІВАН ФРАНКА.....	22
3.1 Частотність вживання, сполучуваність, словоформи лексеми «священик» та її синоніми.....	22
3.2 Семантичне наповнення, характеристика та цілісність мовного образу священика у великій прозі Івана Франка	24
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34
ДОДАТКИ	36

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки поняття «мовний образ» не має чіткого тлумачення, тому що семантика цього терміна є схожою до семантики інших понять мовознавства та літературознавства, хоча чимало вчених намагалися виокремити це поняття і надати йому найбільш чітке визначення. Зокрема, внесок у вивчення цього питання зробили Тетяна Бавус, Оксана Трумко, О.Барабаш-Ревак, знаходимо це також у працях М.Сумцова, Є.Кагарова, В.Кононенка, В.Жайворонка, Белєхової, Оксани Левчук та ін.

Немалою є і нива досліджень прози Івана Франка. Класифікацією прозових творів, питаннями подальшої розробки підходів до інтерпретацій твору, з'ясуванням множинних смислів та образів, поглядами Каменяра на духовність як категорію, наповнену багатим змістом та багато ін., займається у франкознавстві – перспективній галузі науки про літературу.

Проте витлумачення зв'язку мовних засобів, мовних образів, концептів і вербальних символів із смисловими категоріями літератури, авторською мовною картиною світу є вельми актуальним на цей момент.

Мета наукової роботи - розкрити поняття «мовний образ священика» у великій прозі Івана Франка на основі розробленої методології.

Завдання дослідження:

- опрацювати наявні роботи українських та зарубіжних дослідників з даної теми;
- розробити методологію дослідження мовного образу;
- виявити, що таке мовний образ та розглянути критерії його виділення;
- розкрити значення слова «священик», його етимологію, синонімію, сполучуваність і контекст вживання на основі літературних та наукових джерел;
- проаналізувати мовний образ священика у текстах великої прози Івана Франка.

Методи дослідження:

- описовий (планомірний опис мовних одиниць, їх систематизація, з'ясування особливостей будови й функціонування на певному етапі розвитку мови);
- зіставний, зокрема, дистрибутивний аналіз, що опирається на положення про те, що різні мовні елементи мають різне оточення (дистрибуцію). Оскільки оточення мовного образу є своєрідним, специфічним, неповторним, то на його основі можна докладно вивчити досліджуваний мовний елемент.
- структурний (пізнання мови як цілісної структури, елементи і частини якої співвіднесенні й пов'язані системою лінгвальних відношень, цей метод спрямований на вивчення внутрішньої організації мовної системи);
- трансформаційний аналіз (визначення синтаксичних і семантичних подібностей та відмінностей між мовними об'єктами через подібності й відмінності в наборах їх трансформацій);
- компонентний аналіз (виділення в лексичній одиниці складових елементів здійснюється шляхом зіставлення її з іншими одиницями, які мають з нею семантичну спільність);
- психолінгвістичний метод (в основі методу лежить розуміння мови як системи, мовлення як мовленнєвої діяльності, що уможливорює звернення до мовця як до експерта, здатного оцінювати мовні факти та мовленнєві процеси; цей метод передбачає обробку й аналіз мовних чинників або навчально-виховного процесу та його учасників, які можна одержати від інформантів у результаті спеціально організованих експериментів);

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є мовний образ священика у великій прозі Івана Франка. Предметом – мовні засоби, якими реалізується цей мовний образ, частота вживання, асоціативні ланцюги та ін.

Джерельною базою дослідження є, власне, велика проза Івана Франка. За Т.Пастухом велика проза (повісті та романи) Івана Франка це:

1. «Петрії і Довбушуки» – роман.
2. «Voа constrictor» – повість.
3. «Борислав сміється» – роман.

4. «Захар Беркут» (1883) – повість.
5. «Не спитавши броду» (1885–1886, незакінчений) – роман.
6. «Для домашнього вогнища» (1892) – повість.
7. «Основи суспільності» (1894–1895) – повість.
8. «Перехресні стежки» (1900) – роман.
9. «Великий шум» (1907) – повість «Перехресні стежки».

Структура курсової роботи. Складається зі: вступу, змісту, трьох розділів, кожен з яких містить по два підрозділи, висновків, списку використаної літератури, додатків.

Основний зміст роботи. У вступі вмотивовано доцільність вибору теми, обґрунтовано її актуальність сформульовано мету і завдання роботи, схарактеризовано предмет і об'єкт, методи та джерела фактичного матеріалу, описано структуру та основний зміст роботи.

У першому розділі «Проблеми та теоретичні аспекти дослідження мовного образу» висвітлено теоретичні та практичні набутки детермінування мовного образу, проблеми встановлення критерії його виділення та погляди на подальший розвиток цієї теми, а також визначено методичку дослідження мовного образу. Другий розділ «Лексикографічна характеристика лексеми «священик» присвячено дослідженню семантики, реалізації та характеристики лексеми «священик» в українській та зарубіжній літературі. У третьому розділі «Аналіз образу священика у великій прозі Івана Франка» на досліджуваному матеріалі опрацьовано частотність вживання та сполучуваність лексеми «священик» та її синонімів, описано семантичне наповнення створених автором образів–концептів, а також проаналізовано характеристику та цілісність мовного образу.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОГО ОБРАЗУ

1.1 Дослідження поняття «мовний образ» у лінгвістичній науці

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки поняття «мовний образ» не має чіткого тлумачення, тому що семантика цього терміна є схожою до семантики інших понять мовознавства та літературознавства, хоча чимало вчених намагалися виокремити це поняття і надати йому найбільш чітке визначення. Зокрема, Тетяна Бавус у статті «Мовний образ як компонент мовно–національної та індивідуально–авторської картин світу» виділяє мовний образ, з погляду когнітивної лінгвістики, як основний компонент індивідуально–авторської картини та виділяє особливості її творення як ті, що впливають згодом і на творення мовних образів у їхній творчості. Загалом авторка трактує цей термін крізь призму розуміння «що таке мовна картина світу», цитуючи Потебню: «мовна картина світу – сукупність зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу, уявлення про дійсність, відображене у значеннях мовних знаків – мовне членування світу, мовне впорядкування предметів і явищ, закладена у системних значеннях слів інформація про світ»¹. Додаючи, що Віталій Жайворонок «звертав особливу увагу на тісний зв'язок національно–мовної картини світу з національним менталітетом»² авторка формулює таку дефініцію: «мовний образ як компонент картини світу, отже, не просто передає реалії світу, але й може набувати метафоричного, символічного значення,

¹ Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин СВІТУ / Тетяна Бавус. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2006. – № 63. – С. 242–247.

² Див. там само

особливо якщо це стосується його функціонування у національно–мовній та індивідуально–авторській картинах світу»³.

Ще однією спробою детермінування мовного образу є дослідження Лариси Белехової «Види мапування як лінгвокогнітивної операції формування новообразів (на матеріалі американської поезії)». Щоправда ключовим тут є «словесний образ» – «лінгвокогнітивний текстовий конструкт, що інтегрує в собі передконцептуальну, концептуальну та вербальну іпостасі поетичного образу»⁴. Дослідниця звертає увагу на те, що часто у лінгвістичних студіях поняття «образ» інтерпретують як категорію свідомості за допомогою якої людина здатна зрозуміти таємниці слів чи зміст тексту, а також розмежовує поняття «образу» (конкретна реальність, осмислена чуттями), «поетичний образ» (вираження ідеї в ліриці) та «словесний поетичний образ» (як утілення образу, ідеї й змісту в мовленнєвій формі⁵). Тетяна Бавус вважає таке розрізнення дуже доречним, адже воно «відокремлює одне від одного ті поняття, які вказують на ступеневе утворення мовного образу»⁶: сприймання, зміст та вираження цього змісту засобами мови і показує, що цей термін є вужчим.

Про неоднозначність дефініції мовного образу свідчать ще такі варіанти детермінації: Оксана Єлісеєва розуміє мовний образ як комплексне відображення елемента дійсності засобами мови, Олександр Червченко розглядає його як «один з основних складників концептуальної системи мислення людини, розкриваючи те, як митець розуміє, категоризує і

³ Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Тетяна Бавус. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2006. – №63. – С. 242–247.

⁴ Белехова Л.І. Види мапування як лінгвокогнітивної операції формування новообразів (на матеріалі американської поезії) / Л.І. Белехова – С. 21–24. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/3744/1/Belekhova.pdf>.

⁵ Див. там само

⁶ Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Тетяна Бавус. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2006. – №63. – С. 242–247.

переосмислює світ»⁷, Віталій Кононенко, вважає, що він (мовний образ) є засобом втілення концепту, а Тетяна Скорбач, досліджуючи мовний образ простору в поезіях Михайля Семенка і Валер'яна Поліщука, застерігає, що це поняття достатньо широке і залежить від семантики слова чи слів якими він реалізується. Михайло Кочерган визначає мовний образ як «складник мовної картини світу, який визначається як спосіб відбиття реальності у свідомості людини, він насамперед, полягає у сприйнятті реальності крізь мовні та культурно–національні особливості, які притаманні певному мовному середовищі»⁸.

Цікавим підходом до розуміння змісту досліджуваного поняття вирізняється стаття Поліни Хаботнякової: «кореляція понять «образ», «символ» та «образ–символ» у сучасній лінгвістичній парадигмі (на прикладах творів френка перетті)»⁹. Авторка стверджує, що «у лінгвістиці образ витлумачують як словесний образ, який буває двох типів – мовний образ та мовленнєвий образ; під мовним образом розуміють образи, виражені зафіксованими в словниках фразеологічними одиницями».¹⁰ Мовні образи, як вважає дослідниця, утворюються завдяки мовній метафорі або мовній метонімії, яка є основою тих фразеологічних одиниць. Мовленнєвий образ реалізується у тексті за допомогою лексичних одиниць, виражених контекстуальною метафорою, метонімією та іншими образними засобами. Основна його функція – описова. Мовленнєвий образ же розуміється «як троп або фігура, що створюється завдяки ментальним операціям і реалізується у тексті»¹¹, він несе додаткову, контекстуальну інформацію, а його суть полягає у різноманітності асоціацій,

⁷ Черевчено О. М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри : монографія / Черевчено О. М.. – Умань: ВІЗАВІ, 2012. – с. 26

⁸ Кочерган М.П. Підручник « Вступ до мовознавства» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: Режим доступу до ресурсу : <https://westudents.com.ua/knigi/66-vstup-do-movoznavstva-kochergan-mp-.html>.

⁹ Хаботнякова П. С. Кореляція понять «образ», «символ» та «образ-символ» у сучасній лінгвістичній парадигмі (на прикладах творів френка перетті) / Хаботнякова П. С. // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 18. – 2015. – №2. – С. 190–194.

¹⁰ Див. там само

¹¹ Див. там само

які він викликає. Також важливим для розрізнення образів у лінгвістичній парадигмі є висновок Поліни Сергіївни: «словесні образи – більш широке поняття, яке поділяється на мовні та мовленнєві образи; мовні образи – це фразеологічні одиниці, закріплені у словниках, а мовленнєві – контекстуальні образні засоби, які реалізуються безпосередньо у тексті»¹².

Отже, мовний образ є важливим складником мовної картини світу, вербалізована частина концепту, ментальний образ, виражений лінгвальними засобами, а також є способом відбиття реальності у свідомості людини, він насамперед, полягає у сприйнятті реальності крізь мовні та культурно-національні особливості. Проаналізувавши праці мовознавців, написані протягом ХХ та ХХІ століття, які по-різному трактують термін «мовний образ» та методи його вичленування з-поміж інших схожих за звучанням чи тлумаченням мовознавчих та літературознавчих понять, ми можемо прослідкувати динаміку формування смислу мовного образу. Варто підкреслити, що даний напрямок є перспективною ланкою розвитку лінгвістичного вчення та попри попередні напрацювання – широким полем для значних відкриттів.

1.2 Критерії виділення мовного образу на основі наукової літератури

Сучасне мовознавство активно вивчає способи лінгвістичної категоризації дійсності, яку реалізує мовна картина світу. Це «сукупність суджень, на які вказують значення слів і які визначають риси й способи існування об'єктів позамовного світу» (Єж Бартмінський, Роман Токарський)¹³. Тому однією з актуальних проблем новітньої лінгвістики є відтворення мовної картини світу на основі комплексного аналізу лінгво-специфічних концептів

¹² Хаботнякова П. С. Кореляція понять «образ», «символ» та «образ-символ» у сучасній лінгвістичній парадигмі (на прикладах творів френка перетті) / Хаботнякова П. С. // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 18. – 2015. – №2. – С. 190–194.

¹³ Барабаш-Ревак О. В. Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 "українська мова" / Барабаш-Ревак О. В. – Львів, 2009. – 26 с.

мови. Загалом, комплексне відображення елемента дійсності засобами мови¹⁴; вербальні відповідники ментальних образів певних предметів, абстракцій чи явищ, що формуються на основі національних концептуально–структурних канонів і лексико–семантичних особливостей відповідної мовної системи¹⁵ у лінгвістиці називають терміном «мовний образ».

Особливості актуалізації «різних фрагментів дійсності вивчають на матеріалі фольклорних та художніх текстів (Ольга Барабаш–Ревак, Олена Войцева, Наталія Івлюшкіна, Оксана Левчук, Тетяна Скорбач, Марина Шленьова, Сергій Ярмоленко)»¹⁶.

Оксана Трумко у статті «Мовний образ батька в художньому дискурсі І. Франка» пропонує такі засоби представлення мовного образу батька у різних за етнічною приналежністю сім'ях на матеріалі художнього дискурсу Івана Франка: сполучуваність з прикметниками, такими як «славний», «заможний», «благородний», що характеризує образ, як позитивний, той що «відрізняється від інших, відзначається високими моральними якостями та гарними рисами, є чесний, порядний, пройнятий високим поривом, ідеєю, має аристократичне походження»¹⁷; дієприкметниками, які характеризують зовнішність «підголений», «підстрижений», одяг – «порядний, гарний, гаптований»; дієсловами «умів панувати», «ступати»; словосполученнями «зжитися зі старими порядками сільського життя»; авторка досліджує також взаємодію «батька» з іншими членами родини (батько–дорослий син). Основна характеристика образу, як вже йшлося раніше, ґрунтується на національній

¹⁴ Щепанська Х. А. Мовний образ, концепт, вербальний символ і їх функціонування в художньому тексті / Х. А. Щепанська. // лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2012. – С. 66–71.

¹⁵ Щепанська Х. А. Мовний образ, концепт, вербальний символ і їх функціонування в художньому тексті / Х. А. Щепанська. // лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2012. – С. 66–71.

¹⁶ Левчук О. Мовний образ коня та його атрибутивні характеристики в українському пісенному фольклорі / Левчук О. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – С. 136–146.

¹⁷ Трумко О. Мовний образ батька в художньому дискурсі І.Франка [Електронний ресурс] / Трумко О – Режим доступу до ресурсу: http://dspu.edu.ua/youngsc/AQGS/2016_16/193_%D0%A2%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%BA%D0%BE.pdf.

приналежності: «батько» з української сім'ї «дбайливий», у польській сім'ї даний образ «актуалізують іменники на позначення соціального статусу в теперішньому часі «дідич», «пан»¹⁸, у єврейській засобами вираження є інформація про його «високий соціальний статус: багач»¹⁹, аристократ, мільйонер, автор вважає, що це пов'язано з економічною ситуацією у Галичині.

Наталя Піддубна у статті «Мовний образ священнослужителя в «співомовках» Степана Руданського» вказує на реалізацію мовного образу: «для вербального позначення священнослужителів Степан Руданський уживає лексеми архирей, батюшечка, батюшка, батька, біскуп, владика, гумен, дяк, законник...»²⁰ та інші. Цікавим є те, що Наталя Піддубна зважає на автобіографічний аспект, який впливає на творення образу : «Степан Руданський був сином священнослужителя й сам мав духовну освіту, однак це не завадило письменнику критично омовлювати образ–концепт священника. Цьому, ймовірно, сприяло знання автора співомовок життя церковників «із середини»²¹. Авторка також міркує про вплив народної традиції, згідно з якою мовний образ набуває «гумористичного, іронічного, а часом і саркастичного колориту»²² за допомогою прикметників, з якими він вживається: грішний, жалібний, тощо; зменшено–пестливих закінчень: батюшечка, попик; емоційно–забарвлених лексем, які наповнені значним підтекстом: рабин, батька, тощо. Влучно розглянуто контекстуальне значення образу на основі аналізу текстів «співомовок», у яких образ–концепт священнослужитель моделюється за допомогою актуалізації різних смислів та дій у комічно–фантастичних та доволі реалістичних ситуаціях. Важливою приміткою автора є те , що Степан Руданський не зважає на конфесійну принадлежність священника: він однаково

¹⁸ Див. там само.

¹⁹ Див. там само.

²⁰ Н.В. Піддубна. Мовний образ священнослужителя в «співомовках» Степана Руданського [Електронний ресурс] / Н.В. Піддубна – Режим доступу до ресурсу: <http://oaji.net/articles/2014/918-1416471828.pdf><http://oaji.net/articles/2014/918-1416471828.pdf>.

²¹ Див. там само

²² Н.В. Піддубна. Мовний образ священнослужителя в «співомовках» Степана Руданського [Електронний ресурс] / Н.В. Піддубна – Режим доступу до ресурсу: <http://oaji.net/articles/2014/918-1416471828.pdf><http://oaji.net/articles/2014/918-1416471828.pdf>.

вербалізує їхні недоліки, «іронічно омовлюючи і попів, і ксьондзів, наголошуючи, зокрема, й на зневажливому й грубому ставленні одне до одного «слуг Божих» православної й католицької церков»²³.

Нетиповими є міркування Олени Войцевої у праці «Мовний образ польського моряка в повісті Зигмунд Батко «Ласкаві океани». Основну увагу вона зосереджує на тлумаченні терміна «мовна особистість» та подає визначення Юрія Караулова: «Під мовною особистістю я розумію сукупність здібностей і характеристик людини, які зумовлюють утворення і сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), різних за: а) ступенем структурно–мовної складності (тобто вербально–семантичний рівень), б) глибиною і точністю відображення довкілля (лінгвокогнітивний рівень), в) певною цільовою спрямованістю» (мотиваційний рівень)²⁴. Разом із тим автор зауважує, що «фахівець у галузі морської справи є носієм етнічної мови, національного менталітету і світосприйняття»²⁵, у зв'язку з чим його мовленню «притаманні індивідуальні, загальні і національноспецифічні риси»²⁶. Тому основними критеріями (вербалізація ключових елементів), котрі формують мовний образ моряка, на думку професора, є : «1) довкілля (водне середовище), місце праці (плавальний засіб); 2) зовнішній і внутрішній портрет моряка, який зумовлює моделі його поведінки»²⁷. У цій статті мовний образ польського моряка в повісті «Ласкаві океани» описано в системі категорійних й аксіологічних характеристик, «за допомогою семантичних структур і граматичних мовних засобів (флексійних, словотвірних, синтаксичних) автор інтерпретує спосіб

²³ Див. там само.

²⁴ Войцева О. А. Мовний образ польського моряка в повісті З. Батко "Ласкаві океани" / Войцева О. А. // 2013. – С. 29–37. [Електронний ресурс] / Войцева О.А. – Режим доступу до ресурсу:<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/4952/2937.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁵ Див. там само

²⁶ Войцева О. А. Мовний образ польського моряка в повісті З. Батко "Ласкаві океани" / Войцева О. А. // 2013. – С. 29–37. [Електронний ресурс] / Войцева О.А. – Режим доступу до ресурсу:<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/4952/2937.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁷ Див. там само.

світобачення, відображає ієрархію окремих елементів і цінностей, визнаних у колі фахівців в галузі морської справи»²⁸.

Отже, важливим аспектом розуміння значення терміну «мовний образ» є осмислення методологія його виділення, які залежать від задуму дослідника, джерельної бази (художніх творів), автора та його мовної картини світу, мовної свідомості. Базовими критеріями опрацювання мовного образу, такими, що є спільними у більшості аналізованих дослідників, є: сполучуваність з прикметниками, дієприкметниками, дієсловами та іншими частинами мови; частотність вживання; синонімія, омонімія, антонімія; характеристика образу, часто на основі подій, часу, ситуації у якій перебуває мовний образ; цілісність образу; реалізація у мовних конструкціях; (інколи) наявність чи відсутність автобіографічності у смислах образу. Пошуки найбільш загальної та зручної «формули» категорій виділення даного поняття є достатньо далекосяжними.

²⁸ Див. там само

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСЕМИ «СВЯЩЕНИК»

2.1. Семантика лексеми «священик», синонімія, етимологія

На позначення другого ступеня священства у католицькій та православній церкві вікодавньою літургійно–сакраментальною практикою та уживанням у сфері функціонування й фіксації утвердився ряд слів, різних за походженням та сполучуваністю, ступенем адаптації у лексичній системі української мови: священик, ієрей, пресвітер, отець, батюшка, піп, ксьондз, канонік та ін. Загальна мовна ознака, яка об'єднує ці терміни – спільна, у більшості випадків, сема – священнослужитель, що здійснює за даною йому благодаттю всі богослужіння і таїнства (окрім хіротонії), має другу ступінь священства вищою за яку є лише єпископ.²⁹

Академічний тлумачний словник подає таке визначення слова священик: «служитель культу православної церкви, за саном середній між дияконом і єпископом, а також особа, що має цей сан; служитель культу, який відправляє церковну службу; ієрей»³⁰. За походженням це слово автохтонне, що походить від праслов'янського *svęť: священик < [ст.] < псл.*svęť. Універсальний словник–енциклопедія доповнює означення вказуючи на функційні обов'язки пресвітера: «...особа, що відправляє релігійний культ (складення жертви, керівництво молитвою, благословення осіб та речей) у спільноті вірних; с. є авторитетом в інтерпретуванні одкровення, моральної науки й релігійного права...».³¹

Час і процес набування словом священик спеціального значення «священнослужитель другого ступеня священства» ще й досі залишається не

²⁹ Сабліна С. Терміни на позначення другого ступеня священства в українській писемній традиції. - Ж., 2003. – с.221

³⁰ Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980) [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/>.

³¹ «Універсальний Словник-Енциклопедія» (УСЕ) [Електронний ресурс] // ТЕКА. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://slovo.org.ua/29/53392-0.html>.

з'ясованим. Світлана Сабліна у статті «Терміни на позначення другого ступеня священства в українській писемній традиції» подає два можливих варіанти: «1) з огляду на праслов'янське походження етимона припустимо, що аналізований термін існував у протоукраїнській мові й можливо позначав окремий духовний сан жерців (волхвів) у передхристиянську добу. Після прийняття християнства на основі цього автохтонного етимона із коренем *svęť під впливом перекладів виник старослов'янський термін (священік), котрий за аналогією вживається на позначення другого ступеня священства. Показово, що староукраїнські лексикографічні пам'ятки церковнослов'янський термін (священік церковнослов'янською) тлумачать перш за все як жрець: *sacriticul*, (перелік термінів старослов'янською) 2) термін (священік, старослов'янською) виник у перші післяхристиянські часи як слов'янський еквівалент грецьких церковних термінів *ἱερευς* (від *ἱερος* «святий»), та *πρεσβυτερος* (від *πρεσβυτερος* «найстарший»). Тоді (священік старослов'янською) є старослов'янським перекладним дублетом, взірцем якого слід вважати грецькі церковні терміни *ἱερευς* (*πρεσβυτερος*).»³² Авторка також вказує, що аналізуючи випадки вживання терміна у пам'ятках української мови спостерігається «стабільність семантики цього слова: нормативне значення «священнослужитель другого ступеня священства» фіксується в контекстах як перекладних, так і оригінальних пам'яток з XI ст. до XXст.»³³

Для того щоб краще зрозуміти семантику цього терміна варто також звернутися і до релігійної літератури. У «Законі Божому»³⁴ написано: «Священство (сан священника) – це Таїнство, у якому правильно обрана людина (у єпископа, або пресвітера, або диякона) через архієрейське рукопокладання отримує благодать Святого Духа для священного служіння Церкві Христовій. Це Таїнство здійснюється тільки над особами, яких обирають і посвячують у

³² Сабліна С. Терміни на позначення другого ступеня священства в українській писемній традиції. - Ж., 2003. – с.222

³³ Див. там само – с.223

³⁴ Закон Божий. Підручник для сім'ї та школи. – К., 2004. – С. 508.

священнослужителі. Таїнство священства є установленням божественним». У Євангелії Святий апостол Петро свідчить, що Сам Господь Ісус Христос «настановив...інших пастирями та вчителями на довершення святих, на діло служіння для створення Тіла Христового» (Еф. 4,11–12). Вже апостоли, до яких, власне, і були звернені слова Христа, не тільки не забороняли, але перші почали іменувати себе Отцями, наставниками і вчителями. Тобто синонімами слова священник також можуть бути такі терміни як «пастир», «отець» та «вчитель», адже визначення функційних обов'язків цих осіб є тотожним.

Синонімія терміна є досить розвинутою у зв'язку з культурно-історичними змінами у цивілізації, через брак комунікації у міжконфесійному просторі. Практичний словник синонімів української мови подає синонімічний ряд доміанти «священник», який складається з дванадцяти слів: ієрей, Божий слуга, кн. душпастир, священнослужитель, служитель культу, жм. піп, г. парох,(старший у соборі) протопресвітер; (протестантський) пастор.³⁵

Термін «ієрей» запозичений з грецької мови в XI ст. через посередництво старослов'янської мови, виступає абсолютним синонімом автохтонному терміну священник, оскільки основне і єдине значення цих слів тотожне, а різниця між ними виявляється тільки на рівні походження. Світлана Сабліна у вже згаданій вище праці³⁶ зазначає, що цей термін чужий для української мови, тому виявився непродуктивним як у семантичному, так і в словотвірному плані.

Слово «пресвітер» теж запозичене з грецької мови, але на відміну від «ієрея» частіше вживається для термінації реалій у протестантських церквах, зокрема у кальвіністів та баптистів пресвітер – виборний із числа активних віруючих, керівник релігійної громади, хоча також існує як в православному так і в католицькому середовищі. Загалом для терміна пресвітер не релевантна співвіднесеність за конфесією, тому диференційна ознака «віра» виявляється найчастіше за допомогою прикметників – конкретизаторів: католицький

³⁵ Практичний словник синонімів української мови [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://ukrainiskamova.com/publ/slovnik_sinonimiv/21.

³⁶ Сабліна С. Терміни на позначення другого ступеня священства в українській писемній традиції. - Ж., 2003. – с.223

пресвітер, лютеранський пресвітер, протестантський пресвітер. Слід також зауважити, що у сучасній практиці православ'я термін пресвітер частіше уживається не як офіційна, а як урочиста назва священника.³⁷ Лексема «Пресвітер» згадується також у Євангелії: «Як хтось між вами хворіє, нехай покличе пресвітерів Церкви, і хай помоляться над ним, намастивши його олією в Ім'я Господнє» (Якова 5:14).

Термін «душпастир» походить від німецького «seelenhirt» — «пастух душ»³⁸, співзвучне з англійським «pastoral counselor», «counselor» і функціонує так само, як «пастир», найбільш точно визначається як «духовний наставник», «пастир–консультант», використовується для означення особи рукоположеного служителя, тобто єпископа та священника: пастирські послання, досвід, ревність, завдання... Вони стосуються також дияконів.

Термін «парох» у Академічному словнику української мови дефініціюється як «парафіяльний піп»³⁹, а піп визначається як духовне звання у православної церкви, середнє між єпископом і дияконом і є одним з найбільш вживаних у народі та літературі. Етимологія слова досліджена у працях Олексія Соболевського, Федора Корша, котрі вважають, що піп (ст.укр.їїї) є безсумнівним грецизмом від παππας – «батько».

Існує ще кілька можливих слів, які за значенням є синонімами до слова «священик» і містять у собі певну мотиваційну ознаку пов'язану з його діяльністю. Наприклад, в основу терміна сповідник (ісповідник) покладена мотиваційна ознака «сповідник гріхів», що є суфіксальним дериватом від етимона сповідь, божкар – мотивація від божитися – «звертатися до Бога», алилуйко – мотиваційна ознака від алилуя «хвала Богу» (вигук у кінці молитви). В українському етимологічному словнику подані ще такі похідні:

³⁷ Див. там само

³⁸ Етимологічно-семантичний словник української мови, Том. I (А-Д) – Вінніпег, 1979.

³⁹ Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980) [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/>.

алілуйщик, алілуйщина (алилуйко) (глужливо) «піп»⁴⁰ – народно-діалектні іронічні назви, які також зафіксовані у малих жанрах усної народної творчості, зокрема в «Галицько-руських народних приповідках Івана Франка їх налічується близько 79 (з лексемою піп).

Цікавими прикладами вербального позначення священнослужителів є лексеми, які Степан Руданський вживає у своїх співомовках: батюшечка, батюшка, батька, біскуп, законник, захристиян, піддячий, ксьондз, плебан, піп, рабин, частина яких є негативно конотованими народними назвами священника, такими, що виражають мінімальний ступінь християнсько-релігійної оцінки. За визначенням Тетяни Космеди, християнсько-релігійна оцінка – «це така оцінка, коли відображається становлення духовності людини, прагнення до удосконалення душі, до праведного життя (оцінка релігійних, культових споруд, служителів церкви, предметів церковних обрядів тощо)»⁴¹.

Отже, така різноманітність термінів на позначення священнослужителя другого ступеня священства у католицькій та православної церкві доводить той факт, що у народній практиці воно є достатньо популярним. Синонімія терміна є досить розвинутою у зв'язку з різними культурно-історичними змінами у суспільстві, а також через брак комунікації у міжконфесійному просторі.

Щодо перспектив уживання того чи іншого слова в ролі домінанти цієї тематичної мікрогрупи, то найбільше термінологічних продуктивних ознак у терміна священник як такого, що має прозору стабільну семантику та широкі дериваційні можливості внаслідок автохтонного походження. Всі інші терміни як запозичені, так і народні виступають синонімами із різними змістовими відтінками і стилістичним забарвленням, яке інколи має саркастично-викривальний характер,⁴² показуючи певні негативні риси священнослужителів,

⁴⁰ Сабліна С. Терміни на позначення другого ступеня священства в українській писемній традиції. - Ж., 2003. – с.227

⁴¹ Космеда Т. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики / Тетяна Космеда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с. 7.

⁴² Пор. Сабліна С. Терміни на позначення другого ступеня священства в українській писемній традиції. - Ж., 2003. – с.227

що не відповідають загальнолюдським моральним вимогам, Євангельському духу та засвідчують тенденцію до вербалізації негативного образу–концепту священнослужителя незалежно від його сану й конфесійної приналежності.

2.2 Реалізація, характеристика, репрезентанти лексеми «священик» в українській та зарубіжній (науковій та художній) літературі

Священик у всі часи був надзвичайно значущою постаттю в суспільстві. У християнстві священик – «особа, що відправляє релігійний культ (складення жертви, керівництво молитвою, благословення осіб і речей) у спільноті віруючих; священик є авторитетом в інтерпретуванні одкровення, моральної науки й релігійного права».⁴³ Завданням пастиря, як пише Олександр Михайлович Розов, «є не тільки об'єднання людей для вищих духовних інтересів, а й через церковну і позацерковну проповідь сприяти з'ясуванню істинного сенсу життя. Головна турбота священика: релігійне просвітництво прихожан, повідомлення ним основ православ'я в доступній формі; крім того, він повинен мати «логічно освічений розум», володіти силою слова, вміти впливати на душі парафіян, мати співчутливі почуття до кожного з них, бо він суддя, який відчуває душі, і лікар, який зцілює душевні недуги схиблених».⁴⁴ Ця «багатовекторність» обов'язків священика, його значна роль у життєдіяльності суспільства зумовили чималу частотність вживання, різноманітну сполучуваність та неоднорідне відображення його характеристик у наукових та художніх текстах.

Лексика, яка вживається на позначення «служителів культу», активно виступає як основа для утворення семантичних і семантико–словотвірних

⁴³ Сукаленко Т. М. Типаж «священик» через призму української літератури хіх ст. (І.С. Нечуй-Левицький) [Електронний ресурс] / Тетяна Миколаївна Сукаленко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: Mik_2014_17_3_15.pdf.

⁴⁴ Розов А.Н. Сельский священник в духовной жизни русского крестьянства второй половины XIX – начала XX вв.: дис. на соискание учен. степени док. культурол. наук: 24.00.01. – «Теория и история культуры» / А.Н. Розов. – Санкт-Петербург, 2003. – 338 с

дериватів, є елементом фразеологізмів та паремій в українській, російській та польській традиціях (тобто в побутовому мовленні, фольклорі, говорах).

Постаті священнослужителів і членів їхніх сімей традиційно перебувають у центрі уваги парафіян, що безумовно, відбито у кількості паремій, у яких йдеться про релігійну особу. Іван Франко, наприклад, у «Галицько–руських народних приповідках» зафіксував 79 паремій з лексемою «піп»; 6 – «ксьондз», 6 – «владика», 2 – з лексемою «ігумен», по 1 з лексичними компонентами «панотець», «єрей», «біскуп».⁴⁵ Переважання лексеми «піп», яка в українській традиції є народною негативно конотованою назвою священника (можливо, це пов'язано з російською традицією), що виражає мінімальний ступінь християнсько–релігійної оцінки, де відображається «становлення духовності людини»⁴⁶. Виразно помітна ця конотація в процесі порівняння зі стилістично нейтральними запозиченими канонічними термінами «священик», «пресвітер», «ієрей» або й народними позитивно конотованими «отець», «панотець», «батюшка». Загалом, у такому жанрі, як паремії (власне українські), образ священника омовлюється дещо критично, репрезентується із саркастичною, іронічною та гумористичною тональністю. Поділ на конфесії, зокрема православні, римо–католики, греко–католики теж не є релевантним. Представники і тих, і інших опинилися в центрі народних прикмет, зафіксованих Іваном Франком, «як провісники чогось недоброго»⁴⁷.

Тетяна Миколаївна Сукаленко у своїй праці «Типаж «священик» через призму української літератури ХІХ ст. (І.С. Нечуй–Левицький)» намагається узагальнити усі мовні та художні засоби, котрі створюють якийсь загальний, як вона вказує, «типаж», явище української літератури ХІХ століття. Авторка зауважує, що «українське сприйняття образу священника як мовно–культурного

⁴⁵ Піддубна н. Вербалізація концепту священнослужитель в українських пареміях [Електронний ресурс] / Наталія Піддубна // *studia ukrainica posnaniensia*, vol. III: 2015, pp. 217-224. ISBN 978-83-936654-6-4. ISSN 2300-4754 – Режим доступу до ресурсу: SUP nr 3 [2015].

⁴⁶ Див. там само

⁴⁷ Див. там само

типажу ще не було об'єктом наукового опису»⁴⁸, тому вважає слушним застосувати таке поняття як «фрейм» (змістовий каркас майбутнього висловлювання, сукупність вузлів змісту вербальної структури⁴⁹) для того щоб створити певну структуру типу «священик» за частотою вживання (6 фреймів): 1.«Внутрішні моральні характеристики»; 2.«Зовнішні характеристики» (слоти: «Вік», «Одяг»); 3.«Місце існування»; 4.«Сфери діяльності»; 5.«Соціальний стан»; 6.«Мовні характеристики». Тетяна Сукаленко розглядає їх по чергово, у текстах Івана Нечуя–Левицького, наприклад для виділення фрейму «зовнішні характеристики» (об'єктом опису зовнішніх характеристик типу «священик» є зріст, постава, борода, волосся) використано цитату: «Перегода прийшов отець Ісакій, сухий, тонкий та високий на зріст, з довгою сивою бородою. Короткі посічені коси настовбурчились на його голові, неначе колючки на їжакові. «...» увійшов отець Єремія, сухий, як опеньок, низькоокий, ще й видроокий, з скалкою на одному оці ... (І.С. Нечуй–Левицький, Афонський пройдисвіт)».⁵⁰

Отже, проаналізувавши характеристику мовного образу у фольклорних жанрах, таких як паремії в українській (основним чином), російській та польській культурі, а також, дослідивши реалізацію «священика» у текстах української літератури на основі наукових праць таких мовознавців та літературознавців, як Т.Сукаленко, Н.Піддубна, О.Вещикова, М.Хоміч, Н.Синиця та ін., було сформовано такі додаткові критерії виділення мовного образу: реалізація (мовні засоби, історично–фольклористичний ґрунт), характеристика образу (сполучуваність з іншими лексемами, зокрема такими, які надають певне емоційне чи уточнююче значення лексемі «священик») та частотність вживання (тієї чи іншої словоформи або нової лексеми).

⁴⁸ Сукаленко Т. М. Типаж «священик» через призму української літератури XIX ст. (І.С. Нечуй-Левицький) [Електронний ресурс] / Тетяна Миколаївна Сукаленко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: Mik_2014_17_3_15.pdf.

⁴⁹ Універсальний словник-енциклопедія. – Київ: «Ірина», 1999. – 1551 с.

⁵⁰ Сукаленко Т. М. Типаж «священик» через призму української літератури XIX ст. (І.С. Нечуй-Левицький) [Електронний ресурс] / Тетяна Миколаївна Сукаленко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: Mik_2014_17_3_15.pdf.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ОБРАЗУ СВЯЩЕНИКА У ВЕЛИКІЙ ПРОЗІ ІВАНА ФРАНКА

3.1 Частотність вживання, сполучуваність, словоформи лексеми «священик» та її синоніми

Мова видатної особистості, ідіолект письменника «завжди викликала активне зацікавлення у науковців, що зумовлює й сьогодні все більший інтерес до письменницької лексикографії»⁵¹. На даному етапі розвитку лінгвістичної науки вчені намагаються дослідити різні аспекти художнього вживання слів, тому дослідження мови Івана Франка можна розглядати як важливий елемент для розв'язання теоретичних мовознавчих проблем.

Аналіз творів Івана Франка дозволяє виділити головні риси мовного образу «священика», в основі якого лежить концепт – наділена народним характером категоризації та символізації дійсності мовна одиниця. Найперше, варто звернути увагу на частотність вживання цієї лексеми (та її синонімів) (див. Додаток): у творі «Борислав сміється» слово *священик* не трапляється, *пін* (називний відмінок) – [1] (абсолютна частотність вживання), *отець* (у значенні священнослужителя другого стану) – [3]; у «Петрії та Довбушуки» *священик* – [4], *отець* – [5]; у «Захар Беркут» *священик* – [2]; у «Основи суспільності» слово *священик* – [8], *парох* (парафіяльний священик, головний на парафії) – [8], *отець* – [5], *ксьондз* (римо-католицький священик) – [7], *пін* – [4]; у «Перехресні стежки» лексема *священик* – [21], *отець* – [2], *парох* – [4], *ксьондз* – [12]; у «Великий шум» *священик* – [6], *пін* – [4], *парох* – [6]. Цікавим репрезентантом лексеми «священик» є також словоформа слова *пін*, а саме – родовий відмінок – *попа*. Ця словоформа є доволі популярною (відносно частотності інших лексем), особливо у пареміях, і трапляється у творі «Борислав сміється» один раз, у «Основи суспільності» – [9], у «Перехресні

⁵¹ Цимбалюк-Скопненко Т. Українська авторська лексикографія: здобутки та перспективи / Т. Цимбалюк-Скопненко // Українська мова. - 2010. - № 2. - С. 3-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2010_2_3.

стежки» – [5]. У творах «Воа constrictor», «Не спитавши броду» та «Для домашнього вогнища» жодні з найпопулярніших лексем з семантичним наповненням «служитель культу церкви, за саном середній між дияконом і єпископом, а також особа, що має цей сан; служитель культу, який відправляє церковну службу; ієрей»⁵², тобто релевантним лексемі «священик», не вживаються. Загалом, лексема *священик* трапляється 41 разів, словоформа *священики* – 8, *пін* – 9, словоформа *попа* – 14, *ксьондз* – 19, *парох* – 18, *отець* – 15, *ісрей*, *батюшка* та *священнослужитель* – 0.

Кожна, з використаних лексем, містить у собі певний семантичний відтінок, який, не змінюючи значення, зумовлює різницю у сполучуваності даних слів та словоформ та реалізує певний мовний образ. Важливим у реалізації мовного образу та його семантичного наповнення є сполучуваність лексем з прикметниками, дієсловами, дієприкметниками та дієприслівниками. (Див. ДОДАТОК 2)

Отже, на основі дослідження текстів великої прози Івана Франка, можна зауважити, що лексема *священик* та її синоніми із прикметниками перебувають у нерозривному зв'язку між собою. Існують випадки, коли іменник не є інформативним, він передає тільки загальне поняття (наприклад *священик*, *отець*, *ксьондз*), тому потрібен прикметник, який специфікує його чи дієслово, яке окреслить межі дії субстантиву та таким чином доповнить його семантичну структуру. Зокрема, іменник *священик*, наприклад, найчастіше сполучається з прикметниками *спосібний*, *спокійний*, *працьовитий* і дієсловами *був*, *любив*, *мав*, що загалом є складовою творення концепту, а потім і мовного образу і характеризує його як позитивного персонажа.

На синтаксичному рівні також можливо простежити певну антонімію синонімних лексем – це відображається частотністю вживання і їхньою сполучуваністю з тими чи іншими частинами мови. Наприклад, *отець* вживається з такими прикметниками як *блідий*, *задиханий*, *маленький*, *сивий*, а

⁵² Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980) [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/>.

ксьондз, навпаки, характеризується означеннями *пишний* та *осторожний*. Щодо дієслів, то *отець скорчився, поклонився, слухав*, а *ксьондз*, більш «впевнений», *видушив, витолкував, поспішив, мовив, говорив*.

Опрацювання досліджень частотності та сполучуваності є достатньо перспективними, бо дозволяють ширше і ґрунтовніше аналізувати творчу і наукову діяльність письменника.

3.2 Семантичне наповнення, характеристика та цілісність мовного образу священика у великій прозі Івана Франка

У художньому мовопросторі Івана Франка чинне місце займає творення мовного образу *священика* та відповідних йому синонімічних образів *попа, ксьондза, отця* та *пароха*, кожен з яких по-особливому репрезентується за допомогою різних міжчастиномовних зв'язків, зворотів та концептуальних значень. Автор вдається до опису дій, їхніх територіальних меж, використовуючи прийом деталізації та візуалізації за допомогою означень–прикметників, додатків, прикладок та ін.: «*Отець Исидор, священик сусіднього із замком села, обходив, помахуючи грубою тростиноюю паличкою в срібній оправі, свої широкі лани, що красувалися високим житом і зеленою пшеницею*»⁵³; «*...парох о. Квінтіліан Передримірський був статний і поважний чоловік, літ понад 60, з тої генерації попів, що вихована в аристократично–шляхетській душі, в ненависті і погорді до мужика «...» Отець Квінтіліан і досі залюбки цитував напам'ять уступи з тих викладів, які мав записані в грубих зошитах, і не признавав понад них ніякої науки*»⁵⁴, порівнянь: «*...вид, якого би не один банкір позавидів сьому скромному, опущеному, нужденно*

⁵³ Франко І. Я. Петрії і Довбушуки / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50-и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (14). – с. 113

⁵⁴ Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 34 с.

одягнутому старому священикові»⁵⁵ та навіть паремій: «...коли не піп, не микайся в ризи».⁵⁶

Попри те, що у кожному з творів великої прози Іван Франко створює унікальний образ–концепт, наділений народним характером категоризації та символізації дійсності, загальна характеристика *священнослужителя* подається частіше з негативного боку. Найчіткіше таку закономірність можна простежити на основі описів ієрея простими людьми та комунікації духовної особи з (найчастіше) селянами. У «Перехресних стежках» мовний образ *отця Зварича* спочатку подано з фізіологічного боку: *«низенький худенький чоловічок літ коло сорока, окружений купою селян і селянок, чалапав болотистим гостинцем, ідучи до села»*⁵⁷, а потім схарактеризовано на основі просвітницької діяльності, яку він повинен був здійснювати згідно морального права церкви: *«Вдовець, одинокий, змалку привиклий до простого життя, він не потребував дерти селян за ніякі треби, жив майже нарівні з ними, читав не много більше, як освіченіші його парафіяни, переймався їх справами, помагав де і як міг»*⁵⁸. Автор створює уточнюючу опозицію «священик–парафіяни», аналізуючи, таким чином, на основі фактів розвитку персонажа, його діяльність. Окрім позитивної, з погляду вживання дієслів «переймався», «помагав», «не потребував», які створюють емоційно–привабливу конотацію, Іван Франко удосконалює багатогранність цього образу, створюючи ще одну опозицію: «священнослужитель – освічені верстви». З цього боку отець, дії якого характеризуються пасивністю: *«У крузі завзятих політиків та балакучих теоретиків–панотців о. Зварич не любив показуватися, а коли мусив там бути, приміром, на якімось празнику або соборчику, то сидів, звичайно, пикаючи люльку, мовчав, як на турецькій казанні, і від їжджав, не раз не обмінявшись ні*

⁵⁵ Франко І. Я. Основи суспільності / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50-и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (19). – С. с. 144 – 301.

⁵⁶ Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 24 с.

⁵⁷ Франко І. Перехресні стежки / Іван Франко., 2007. – 130 с. – (Класика української літератури).

⁵⁸ Франко І. Перехресні стежки / Іван Франко., 2007. – 133 с. – (Класика української літератури).

з ким ані одним словом, крім звичайного повітання»⁵⁹, дещо послаблюють його авторитетність. Варто зауважити, що домінантою у творенні семантичного наповнення мовного образу *отця* у цьому романі стає сполучуваність відповідної лексеми–іменника з дієсловами. Цікавою також є характеристика словоформи *священики*, представлена на тлі семантичної одиниці «повинні бути»: «Від розуму, такту і патріотизму священиків повинно б залежати, щоби селяни не станули проти них»⁶⁰. Незважаючи на неоднозначність, притаманну образу–концепту *священика* у даному творі, письменник все–таки вербалізує традиційний смисл «повага»: «Селяни кланялися їм, деякі цілували знайомих священиків у руки».⁶¹ Щодо лексеми *ксьондз*, то вона характеризується прикладками «*пробориц*» (настоятель монастиря) та «*єзуїт*»(член католицького чернечого ордену), а ще доповнюється схвальною оцінкою, смислом «довіра»: «...і ксьондз заглядають найліпше в людські душі»⁶².

Повість «Великий шум» репрезентує *священика* як доволі активну та ерудовану особу, основний акцент зосереджено на дії: «*Отець Квінтіліан і досі залюбки цитував напам'ять уступи з тих викладів, які мав записані в грубих зошитах, і не признавав понад них ніякої науки*»⁶³; «*прочитавши панську "інтерцизу", аж за голову вхопився з неpritворного обурення*»⁶⁴; владний: «*крикнув завзято о. Квінтіліан і вдарив кулаком по столі*»⁶⁵; «*зціпивши зуби, мовчав, почувуючи, мабуть, що поступив собі сьогодні не зовсім тактовно*»⁶⁶ і навпаки, присоромлений: «*О. Квінтіліан почервонів, як буряк*»⁶⁷.

Загалом, аналізуючи реалізацію та цілісність образу та мовного образу *священнослужителя*(та усіх синонімічних лексем) можливо виділити певну

⁵⁹ Франко І. Перехресні стежки / Іван Франко., 2007. – 133 с.

⁶⁰ Франко І. Перехресні стежки / Іван Франко., 2007. – 218 с.

⁶¹ Франко І. Перехресні стежки / Іван Франко., 2007. – 295 с.

⁶² Франко І. Перехресні стежки / Іван Франко., 2007. – 233 с.

⁶³ Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 34 с.

⁶⁴ Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 57 с.

⁶⁵ Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 57 с.

⁶⁶ Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 84 с.

⁶⁷ Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 57 с.

методологію його творення. Найбільш значущою ознакою, яка доволі часто трапляється у втіленні смислів, сукупність яких визначає семантичне наповнення одиниці «зовнішність». Ця ознака найчастіше представляється прикметниками, дієприкметниками та прислівниками, іноді порівняльними зворотами або антонімічними парами. Наприклад у творі «Петрії та Довбушуки» ця ознака містить смисловий наголос на лексемі «очі»: *«Отець Спиридон, маленький сивий старець з грубим лицем, дрібними, сивими, усміхненими і ласкавими очима, що сиділи глибоко в голові»*⁶⁸, або ознака «вік»: *«О. Спиридон був молодший і сміліший»*⁶⁹, яка присутня і в романі «Основи суспільності»: *«Зато маєте молодого священика»*⁷⁰; *«дожидає старенького священика»*⁷¹; *«слова на старого священика»*⁷².

Отже, твори Івана Франка, зокрема його велика проза, засвідчують тенденцію до вербалізації негативного образу–концепту священнослужителя незалежно від його сану й конфесійної приналежності. Найчастіше мовний образ реалізується за певною схемою «зовнішність–діяльність–думка інших», у якій активно функціонують означення, присудки та діалогічні структури. Цілісність образу залежить від ролі персонажа у творі. Так, наприклад у повісті «Основи суспільності» *священнослужителі* – одні з головних героїв, тому семантичне наповнення створеного автором мовного образу більш повне та різноманітне, а от у повісті «Захар Беркут» вони не несуть на собі значного змістового навантаження.

⁶⁸ Франко І. Я. Петрії і Довбушуки / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50-и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (14). – с. 31

⁶⁹ Франко І. Я. Петрії і Довбушуки / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50-и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – . – с. 34

⁷⁰ Франко І. Я. Основи суспільності / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50-и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (19). – С. с. 144 – 301.

⁷¹ Франко І. Я. Основи суспільності / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50-и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (19). – С. с. 52

⁷² Франко І. Я. Основи суспільності / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50-и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (19). – С. с. 71

ВИСНОВКИ

У першому розділі було розглянуто теоретичні питання дослідження, а саме, проаналізовано праці мовознавців, написані упродовж XX та XXI століття, актуалізовано різні трактування *мовного образу*, спроби його вичленування з-поміж інших семантично та, навіть, фонетично схожих. Дослідниця Оксана Левчук, наприклад, вважає, що *мовний образ* є проекцією певного фрагмента концептуальної картини світу, його вербалізована частина, яка виражається лінгвальними засобами. Мовознавець Поліна Хаботнякова, досліджуючи кореляцію понять «образ», «символ» та «образ–символ» стверджує, що у лінгвістиці існує поняття «словесний образ», одним із типів якого, власне і є *мовний образ*, під яким розуміють образи, зафіксовані фразеологічними одиницями в словниках.

Важливим аспектом розуміння мовного образу є осмислення методології його виділення, яка залежить від багатьох чинників, наприклад, джерельної бази, яка є важливим фундаментом втілення того чи іншого задуму дослідника. У своїй праці «Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних тестах» О.Барабаш-Ревак намагається віднайти семантичні категорії, закладені у мовному коді, бо вважає, що саме від них залежить лінгвістичне конструювання образу, тобто створення, власне, *мовного образу*. Оксана Трумко першочергово звертає увагу на сполучуваність лексем, які репрезентують *мовний образ* з прикметниками, дієприкметниками, прикладками, а також на те, яка конотація їх супроводжує. Автор також досліджує характеристику образу з огляду на соціальну роль, роль у суспільстві. Наталя Піддубна пропонує виділяти мовний образ крізь призму біографії автора, його поглядів та впливу народної традиції. Загалом, для роботи з таким терміном як *мовний образ*, на основі ґрунтовного аналізу української і зарубіжної наукової літератури, було створено власну методологію його виділення: синтаксичні структури, у яких цей образ перебуває, а саме, сполучуваність з дієсловами, прикметниками, прикладками,

тощо; частотність вживання відповідної лексеми та її синонімів; семантичне наповнення, своєрідна характеристика образу та його цілісність.

У другому розділі було опрацьовано лексикографічну характеристику лексеми *священик*, її семантику, синонімію та етимологію. На основі етнографічних праць з'ясовано, що на позначення другого ступеня священства у католицькій та православній церкві утвердився ряд слів, пов'язаних з вікодавньою літургійно-сакраментальною практикою: *священик, ієрей, пресвітер, отець, батюшка, піп, ксьондз, канонік, пастир* та ін. Загальна сема – священнослужитель, який здійснює всі богослужіння і таїнства (окрім хіротонії) та має другу ступінь священства. На основі порівнянь та зіставлень різних тлумачень синонімічних понять виявлено, семантично подібними до досліджуваної лексеми є також «парох», «душпастир» та «пресвітер», кожен з яких різниться певним відтінком значення. «Пресвітер», наприклад, частіше вживається для термінації реалій у протестантських церквах, «парох», за Академічним слоником української мови, дефініціюється як «парафіяльний піп», а «душпастир» найбільш точно визначається як «духовний наставник». Така різноманітність термінів зумовлена популярністю даних лексем, а достатньо розвинута синонімія утворилась у зв'язку з браком комунікації у міжконфесійному просторі. Щодо перспектив вживання того чи іншого слова в ролі домінанти цієї тематичної мікрогрупи, то найбільше продуктивних ознак у терміна «священик» – це пов'язано з прозорою та стабільною семантикою і широкими дериваційними можливостями внаслідок автохтонного походження.

Також, проаналізувавши характеристику *мовного образу* крізь призму наукових студій над текстами української та зарубіжної літератури таких дослідників як Тетяна Сукаленко, Олена Вещикова, Міла Хоміч, Наталія Синиця та ін. було уточнено доречність використання обраної методології, зокрема таких критеріїв як сполучуваність, особливо з словами та словоформами, які надають певне емоційне чи уточнююче значення лексемі *священик*, частотність вживання (підкреслено важливість розгляду і словоформ).

У третьому розділі було досліджено та описано, на основі обраної методології, частотність вживання, сполучуваність, словоформи лексеми *священик* та її синонімів, а також семантичне наповнення та характеристику *мовного образу священика*. Виявлено складний і нерозривний зв'язок досліджуваної лексеми з прикметниками та дієсловами, адже іменник не завжди є інформативним, тому потребує означення, яке специфікує його чи присудок, що окреслить межі дії образу. Прикметники також впливають на творення загального семантичного наповнення лексеми, є одним із домінантних позицій. Наприклад, слово *отець* найчастіше вживається з *блідий, маленький, задиханий, сивий*, а *священик* з *скромний, старий, низенький*. Цікавим є те, що на основі прикметних характеристик Іван Франко будує опозицію синонімних понять, утворюючи, певним чином, антонімію, наприклад *отець* і *парох* сполучаються з позитивно конотованими означеннями, а лексема ксьондз переважно з такими як *пишний* та *осторожний*. У випадку з дієсловами це теж доволі помітно: *парох* – *любив, був, не полишав*, а *ксьондз* – *витолкував, поспішив, заглядав*.

Щодо частотності, то створено таблицю абсолютної частотності вживання досліджуваних лексем, проведено аналіз певних словоформ та з'ясовано у яких творах великої прози вони не трапляються. Загалом, лексема *священик* присутня у текстах – 41 одиниць, словоформа *священики* – 8, *пін* – 9 одиниць, словоформа *попа* – 14, ксьондз – 19, *парох* – 18 одиниць, *отець* – 15, *ієрей*, *батюшка*, *священнослужитель* – 0.

Отже, дослідження такого поняття як *мовний образ* є доволі складним та багатоаспектним процесом, який складається з розгляду цього терміну в опозиції з іншими, часто семантично подібними, з погляду розуміння авторської мовної картини світу, створення чи виділення методів його дослідження. Цей напрям досліджень, особливо на основі текстів Каменяра є достатньо перспективним з огляду на тенденцію популяризації такої науки як франкознавство, а також на те, що спадщина Івана Франка є надзвичайно великою, всеохоплюючою (у всіх сферах життя) та недослідженою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бавус Т. Мовний образ як компонент мовно-національної та індивідуально-авторської картин світу / Тетяна Бавус. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2006. – №63. – С. 242–247.
2. Барабаш–Ревак О. В. Мовний образ парубка в українських фольклорних і етнографічних текстах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 "українська мова" / Барабаш–Ревак О. В. – Львів, 2009. – 26 с.
3. Белехова Л.І. Види мапування як лінгвокогнітивної операції формування новообразів (на матеріалі американської поезії) / Л.І. Белехова – С. 21–24.
Режим доступу:
<http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/3744/1/Belekhova.pdf>.
4. Біблія. Українське біблійне товариство, 1992.
5. Вещикова О. С. «Образ священнослужителя як носія містичного досвіду в романах Г. Пагутяк «Слуга з Добромилля» й «Урізька готика».
6. Войцева О. А. Мовний образ польського моряка в повісті З. Батко "Ласкаві океани" / Войцева О. А.. // 2013. – С. 29–37.
7. Етимологічно–семантичний словник української мови, Том. I (А–Д) – Вінніпег, 1979.
8. Закон Божий. Підручник для сім'ї та школи. – К., 2004. – С. 508.
9. Катрій Ю. Перлини Східних Отців. – Львів: Місіонер, 2006. – 340 с.
10. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики / Тетяна Космеда. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с. 7.
11. Кочерган М.П. Підручник « Вступ до мовознавства» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: Режим доступу до ресурсу :
<https://westudents.com.ua/knigi/66-vstup-do-movoznavstva-kochergan-mp-.html>.
12. Левчук О. Мовний образ коня та його атрибутивні характеристики в українському пісенному фольклорі / Левчук О. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – С. 136–146.

13. Левчук О. Мовний образ коня та його атрибутивні характеристики в українському пісенному фольклорі / Оксана Левчук. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2012. – С. 136–146.
14. Марія Черняк. Мовний образ коневих у польській фразеології [Електронний ресурс] / Марія Черняк – Режим доступу до ресурсу: <http://philology.knu.ua/files/library/polonist/22/86.pdf>.
15. Н.В. Піддубна. Мовний образ священнослужителя в «співомовках» Степана Руданського [Електронний ресурс] / Н.В. Піддубна – Режим доступу до ресурсу: <http://oaji.net/articles/2014/918-1416471828.pdf>
<http://oaji.net/articles/2014/918-1416471828.pdf>.
16. Н.В. Піддубна мовний образ священнослужителя в «співомовках» Степана Руданського [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://oaji.net/articles/2014/918-1416471828.pdf>.
17. Олександр Сергійович Колесник. Мовний образ стихії повітря [Електронний ресурс] / Олександр Сергійович Колесник. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://linguistics.chdu.edu.ua/article/view/77156/72861>.
18. О. О. Литвин. Образ лісу в мовній картині художніх світів Ольги Кобилянської та Уляни Кравченко [Електронний ресурс] / О. О. Литвин. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/10133/9660>.
19. Піддубна Н. Вербалізація концепту священнослужитель в українських пареміях [Електронний ресурс] / Наталія Піддубна // *studia ukrainica posnaniensia*, vol. III: 2015, pp. 217–224. ISBN 978–83–936654–6–4. ISSN 2300–4754 – Режим доступу до ресурсу: SUP nr 3 [2015].
20. Практичний словник синонімів української мови [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://ukrainskamova.com/publ/slovnik_sinonimiv/21.
21. Приліпко І. «Духовенство в українській прозі XIX – початку XXI століть: художня рецепція та інтерпретація».

22. Прокопович, Лідія Сигізмундівна. Це місто – прекрасне, як усмішка долі..." (мовний образ міста в українській поезії другої половини ХХ ст.) [Електронний ресурс] / Прокопович, Лідія Сигізмундівна // 2013 – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/1069>.
23. Розов А.Н. Сельский священник в духовной жизни русского крестьянства второй половины XIX – начала XX вв.: дис. на соискание учен. степени док. культурол. наук: 24.00.01. – «Теория и история культуры» / А.Н. Розов. – Санкт–Петербург, 2003. – 338 с.
24. Сабліна С. Терміни на позначення другого ступеня священства в українській писемній традиції. – Ж., 2003. – с. 227
25. Синица Н. А. Языковой образ священнослужителя в русской и польской традициях [Електронний ресурс] / Н. А. Синица // Екатеринбург – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/v/yazykovoy-obraz-svyaschennosluzhitelya-v-russkoy-i-polskoy-traditsiyah-rus-pop-polsk-ksi-dz>.
26. Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980) [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/>.
27. Сукаленко Т. М. Типаж «священник» через призму української літератури XIX ст. (І.С. Нечуй–Левицький) [Електронний ресурс] / Тетяна Миколаївна
28. Сукаленко. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: [Mik_2014_17_3_15.pdf](#).
29. Трумко О. Мовний образ батька в художньому дискурсі. І.Франка [Електронний ресурс] / Трумко О – Режим доступу до ресурсу: http://dspu.edu.ua/youngsc/AQGS/2016_16/193_%D0%A2%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%BA%D0%BE.pdf.
30. Універсальний словник–енциклопедія. – Київ: «Ірина», 1999. – 1551 с.
31. «Універсальний Словник–Енциклопедія» (УСЕ) [Електронний ресурс] // ТЕКА. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://slovopectia.org.ua/29/53392-0.html>.
32. Хаботнякова П. С. Кореляція понять «образ», «символ» та «образ–символ» у сучасній лінгвістичній парадигмі (на прикладах творів Френка Перетті) /

Хаботнякова П. С. // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 18. – 2015. – №2. – С. 190–194.

33. Хараман Наталія Олександрівна. Мовний образ автора у «щоденнику» О.Довженка [Електронний ресурс] / Хараман Наталія Олександрівна. – 2001. – Режим доступу до ресурсу:

<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/8497/1/Kharaman.pdf>.

34. Хоміч М. Образ священнослужителя в духовній спадщині Святих Отців та в українській художній літературі [Електронний ресурс] / Міла Хоміч – Режим доступу до ресурсу: [volblag_2016_4_19 \(4\).pdf](#).

35. Червчено О. М. Лінгвістичні аспекти аналізу поетичного тексту: неокласичні виміри : монографія / Червчено О. М.. – Умань: ВІЗАВІ, 2012. – 235 с.

36. Чи можна священників називати «отцями»? [Електронний ресурс] // ДивенСвіт – Режим доступу до ресурсу:

<https://dyvensvit.org/statti/rozmovy/1011027/>.

37. Щепанська Х. А. Мовний образ, концепт, вербальний символ і їх функціонування в художньому тексті / Х. А. Щепанська. // лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2012. – С. 66–71.

38. Шленьова М. Г. МОВНИЙ ОБРАЗ ДОРОГИ В ПОЕЗІЇ В. ГОЛОБОРОДЬКА [Електронний ресурс] / Шленьова М. Г // 2013 – Режим доступу до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/331653534_MOVNIJ_OBRAZ_DOROGI_V_POEZII_V_GOLOBORODKA.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Франко І. Я. Борислав сміється/ Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50–и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1978. – (15). – С. 256 – 480.
2. Франко І. Великий шум / Іван Франко. – Черкаси: Сіяч, 1918. – 443 с.
3. Франко І. Я. Для домашнього огнища / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50–и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (19). – С. 7 – 143.
4. Франко І. Я. Захар Беркут / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50–и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1978. – (16). – С. 7 – 154.
5. Франко І. Я. Основи суспільності / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50–и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (19). – С. 144 – 301.
6. Франко І. Перехресні стежки / Іван Франко., 2007. – 133 с. – (Класика української літератури).
7. Франко І. Я. Петрії і Довбушуки / Іван Якович Франко // Зібрання творів у 50–и томах / Іван Якович Франко. – Київ: Наукова думка, 1979. – (14). – С. 7 – 204.
8. Франко І. Я. Voа Constrictor. Бориславські оповідання / Іван Якович Франко. – Львів: Априорі, 2014. – 384 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1. «Частотність»

Лексема /твір	«Петрії і Довбуцуки»	«Борислав сміється»	«Захар Беркут»	«Основи суспільності»	«Перехресні стежки»	«Великий шум»
«священик»	4	–	2	8	21	6
«пін»	–	1	–	4	–	4
«парох»	–	–	–	8	4	6
«отець»	5	3	–	5	2	–
«ксьондз»	–	–	–	7	12	–
«батюшка»	–	–	–	–	–	–
«ієрей»	–	–	–	–	–	–
«священно– служитель»	–	–	–	–	–	–

Додаток 2. «Сполучуваність»

лексема	прикметники	Дієслова, дієприкметники, дієприслівники
священик	«спосібний, покірливий, працьовитий», «скромний, опущений, старий», «сільський», «низенький, худенький», «окружений(купою селян)», «знайомий».	«обходив, помахуючи», «думав», «любувався», «охрестив, не гаючись» «заїздили» – «був», «полюбивши», «вступив», «любив», «ішов», «жиєте» «мав(у значенні «повинен»)», «чалапав», «обізвався», «приїздячи», «гукнув»; словоформа <i>священики</i> – «дбали», «появилися» та «були» «протовплювалися» «стискали(руку)» «запитували». «мовив»
пін	«старий» (контекстуальне значення), «немічний», «здитинілий», «залежний від пана», «проклятий»	– «занедужав», «буде», <i>парох</i> – «прийшовши», «нетерпився», «не потребував», «не чекаючи» «не хотів» значенням «ухибив», «відчитував», «не смів», «наврочив».
ксьондз	«осторожний», «старий» «пишний»	«перераховує(гроші)», «не любить» «узяв», «видушив(із грудей)», «витолкував», «поспішив», «мовив», «говорив», «почав», «питають(форма третьої особи множини)»,

		«знається», «заглядає»;
отець	«місцевий», «руський», «новий», «знемоціль», «повільний», «тупий (до книжки)», «одинокий», «мовчазний»	«скорчився», «слухав», «тремтячи», «поклонився», «подався...раहुючи червінці» «встав», «не сердиться», «став списувати», «промовляв», «шевелив(губами)», «закаменів», із «здивувався», «побачив», «відписав», «був» «розмовляв», «сидів», «причиниться», «лежали»(лежав); «священик» «був», «сказав»; із «здивувався», «побачив», «відписав», «був»
парох		«остерігав», «говорив», «виявив», «мав» цитував», «не признавав», «любив», «полишив», «був», «накинувся», «злучив»
ієрей		
батюшка		
священнослужитель		

Додаток 3. «Аналіз словоформ»

«Петрії і Довбушуки»

Лексема\ відм.	Н.в	Р.в	Д.в.	З.в.	О.в.	М.в.	К.в	Мн.
священик	2	2	—	—	—	—	—	1
піп	—	14	—	—	—	—	—	—
отець	14	2	—	—	—	—	17	—
парох								
ієрей								
батюшка								
священнослужитель								

«Борислав сміється»

Лексема\ відм.	Н.в	Р.в	Д.в.	З.в.	О.в.	М.в.	К.в	Мн.
священик	—	—	—	—	—	—	—	—
піп	1	1						
отець	13	—	—	—	—	—	—	3
парох								
ієрей								
батюшка								
священнослужитель								

«Захар Беркут»

Лексема\ відм.	Н.в	Р.в	Д.в.	З.в.	О.в.	М.в.	К.в	Мн.
священик								2
піп								1
отець	1							
парох								
ієрей								

батюшка								
священнослужитель								

«Не спитавши броду»

Лексема\ відм.	Н.в	Р.в	Д.в.	З.в.	О.в.	М.в.	К.в	Мн.
священик								
під								2
отець		1						
парох								
ієрей								
батюшка								
священнослужитель								

«Основи суспільності»

Лексема\ відм.	Н.в	Р.в	Д.в.	З.в.	О.в.	М.в.	К.в	Мн.
священик	1	3	1	–	1	–	–	1
під	4	9	–	–	4	–	–	–
отець	5	11	–	–	2	–	55	–
парох	4	2	1	–	1			
ієрей								
батюшка								
священнослужитель								

«Для домашнього огнища»

Лексема\ відм.	Н.в	Р.в	Д.в.	З.в.	О.в.	М.в.	К.в	Мн.
священик	5	1	–	–	–	–		15
під	–	1	–	–	–	–		3
отець	1	6	–	–	1	–	–	14
парох	3	1						
ієрей								
батюшка								
священнослужитель								

«Великий шум»

Лексема\ відм.	Н.в	Р.в	Д.в.	З.в.	О.в.	М.в.	К.в	Мн.
священик	1	2	–	–	1	–	–	2
під	4	6	–	–	–	–	–	6
отець	1	5	2	–	–	–	–	11
парох	1	1	–	–	1	–	–	2
ієрей								
батюшка								
священнослужитель								

АНОТАЦІЯ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки поняття «мовний образ» не має чіткого тлумачення, тому що семантика цього терміна є схожою до семантики інших понять мовознавства та літературознавства, хоча чимало вчених намагалися виокремити це поняття і надати йому найбільш чітке визначення. Тож витлумачення зв'язку мовних засобів на прикладі художніх творів Івана Франка, мовних образів, концептів і вербальних символів із смисловими категоріями літератури, авторською мовною картиною світу є вельми актуальним на цей момент.

Мета наукової роботи – розкрити поняття «мовний образ священика» у великій прозі Івана Франка на основі розробленої методології. **Завдання дослідження:** опрацювати наявні роботи українських та зарубіжних дослідників з даної теми; розробити методологію дослідження мовного образу; виявити, що таке мовний образ та розглянути критерії його виділення; розкрити значення слова «священик», його етимологію, синонімію, сполучуваність і контекст вживання на основі літературних та наукових джерел; проаналізувати мовний образ священика у текстах великої прози Івана Франка.

Методи дослідження: описовий (планомірний опис мовних одиниць, їх систематизація, з'ясування особливостей будови й функціонування на певному етапі розвитку мови); зіставний, дистрибутивний аналіз, що опирається на положення про те, що різні мовні елементи мають різне оточення (дистрибуцію); структурний (пізнання мови як цілісної структури, елементи і частини якої співвіднесенні й пов'язані системою лінгвальних відношень).

Об'єктом дослідження є мовний образ священика у великій прозі Івана Франка. **Предметом** – мовні засоби, якими реалізується цей мовний образ, частота вживання, асоціативні ланцюги та ін.

Структура роботи. Складається зі: вступу, змісту, трьох розділів, кожен з яких містить по два підрозділи, висновків, списку використаної літератури, додатків.